

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ประเทศไทยมีที่ตั้งอยู่ในเขตภูมิศาสตร์แบบร้อนชื้น (Tropical Zone) หากพิจารณาตามเขตชีวภูมิศาสตร์ ประเทศไทยอยู่ในเขตชีวภูมิศาสตร์อินโดมาลายัน ซึ่งทางตอนเหนือของประเทศอยู่ในเขตอนุภูมิภาคอินโดจีน ส่วนทางใต้อยู่ในเขตอนุภูมิภาคซุนดา แต่พืชและสัตว์จะได้รับอิทธิพลบางส่วนจากเขตอินเดีย (Indian Region) และพาลีอาร์คติก (Palearctic Region) (Mackinnon and Mackinnon, 1986) ทำให้เกิดสภาพธรรมชาติอันหลากหลาย และเป็นแหล่งกำเนิดของระบบนิเวศเขตร้อนหลายประเภท เช่น ระบบนิเวศบนบก ระบบนิเวศเกษตร และระบบนิเวศแหล่งน้ำ เป็นต้น ส่วนระบบนิเวศเกษตร ประกอบด้วยพื้นที่นา พื้นที่เพาะปลูกพืชไร่และพืชสวน นอกจากนี้ มีระบบนิเวศแหล่งน้ำ ประกอบด้วย แม่น้ำ ลำธาร ที่ราบน้ำท่วมถึง บึง หนองน้ำ ที่ลุ่มน้ำขัง ที่ลุ่มชื้นแฉะ ป่าบึงน้ำจืด ป่าพรุ และปากแม่น้ำ ระบบนิเวศชายฝั่ง ประกอบด้วย ป่าชายหาด ป่าชายเลน หาดเลน หาดทราย หาดหิน แหล่งหญ้าทะเล และแนวปะการัง บริเวณดินแดนคาบสมุทรทางภาคใต้ของประเทศไทยในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนทอดตัวเป็นแนวยาว ในบริเวณนี้ส่วนที่เป็น “เทือกเขานครศรีธรรมราช” เป็นเทือกเขาที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและยาวที่สุดในภาคใต้ มี “อุทยานแห่งชาติเขาลง” เป็นมรดกทางธรรมชาติที่สำคัญที่สุด ประกอบด้วย “ยอดเขาลง” ซึ่งมีความสูงประมาณ 1,835 เมตร เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้ มีสภาพธรรมชาติที่สมบูรณ์และสวยงามที่สุดแห่งหนึ่งของภูมิภาคนี้ เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารหลายสายที่ไหลหล่อเลี้ยงผืนแผ่นดินภาคใต้ตอนกลาง มีสถานที่ที่รื่นรมย์สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น น้ำตก ภูเขา ยอดเขา ทิวทัศน์ และที่สำคัญคือมีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 14, 2556) ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยกำลังถูกคุกคามอย่างรุนแรง (สิริกุล บรรพพงศ์ และ สิตา ผลโภาค, 2547) กองทุนสัตว์ป่าโลกได้จัดอันดับให้ประเทศไทยเป็นอันดับที่ 3 ของเอเชีย และอันดับที่ 12 ของโลก ที่มีปัญหาด้านการคุกคามสัตว์ป่า สาเหตุสำคัญของการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ คือ การค้าพืชและสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย การลักลอบจับปลาสวยงามเพื่อการค้า รวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งและการใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ส่งผลให้ปะการังและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำถูกทำลาย นอกจากนี้ การนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Invasive Species) บางชนิดเข้ามาในระบบนิเวศเป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่อชนิดพันธุ์ท้องถิ่น (Indigenous Species) อีกด้วย (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2549)

ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่เผชิญอยู่ในปัจจุบันมีทั้งลักษณะวิกฤตและกึ่งวิกฤตของความถดถอยและเสื่อมโทรม และสภาวะมลพิษที่รุกรานต่อทรัพยากรทางทะเลและพื้นที่ชายฝั่ง ทรัพยากรดิน ทรัพยากรแหล่งน้ำ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ทรัพยากรแร่ และความหลากหลายทางชีวภาพ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548:271) การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงต้องแก้ไขที่พฤติกรรมของคนให้เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกดี

และเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมศึกษาจึง เป็นกระบวนการให้ความรู้ทางสิ่งแวดล้อมที่มีระบบและแบบแผนสร้างความตระหนักเพื่อให้คนในสังคมเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เอื้อต่อการส่งเสริมและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยรูปแบบการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา มีแนวทางที่สำคัญ คือ การนำสิ่งแวดล้อมศึกษามาเป็นกลไกในการพัฒนาคน โดยสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือการสร้างความรู้ความเข้าใจ การทบทวนพฤติกรรมของตนเอง และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่อการดำรงชีวิตกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ เพื่อให้เกิด 1) ความตระหนัก (Awareness) และความรู้ที่ไวต่อสิ่งแวดล้อม 2) ความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจต่อพื้นฐานทางสิ่งแวดล้อม 3) เจตคติ (Attitude) มีค่านิยมและมีแรงจูงใจในการปฏิบัติเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม 4) ทักษะ (Skill) ในการแก้ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม และ 5) ความสามารถในการประเมินผล (Evaluation ability) (UNESCO, 1978)

ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญสูงสุด (the priority of priorities) ที่มีอิทธิพลต่อความนึกคิดทางสิ่งแวดล้อมของนักเรียน คือ ครูผู้สอน จึงมีความจำเป็นที่ควรกระตุ้นหรือจูงใจครูให้ทุ่มเทเพื่อการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อม การฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และวิธีการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยครูควรมีความรู้และทักษะสำคัญ 2 ประการ คือ 1) สมรรถนะพื้นฐานทางวิชาชีพ และ 2) สมรรถนะในเนื้อหาสิ่งแวดล้อมศึกษา 4 ระดับ คือ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับระบบนิเวศ ความตระหนัก การสืบค้นและการประเมินผล และทักษะการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อม (Ministry of Education, New Zealand, 1999) ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนเพื่อสิ่งแวดล้อมลักษณะต่าง ๆ ควรได้รับการพัฒนาและมีการจัดการอย่างเป็นระบบ ครูผู้สอนควรได้รับความรู้ มีความตระหนักในความสำคัญของการปลูกฝังความรู้และพฤติกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียน ทำให้การจัดการเรียนรู้ของครูเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ตลอดจนการฝึกพฤติกรรมของผู้เรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบอย่างจริงจัง การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาให้บุคคลในสังคมมีระบบความเชื่อ เจตคติและค่านิยมไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนาในอันที่จะช่วยแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้นับเป็นหน้าที่สำคัญของครูผู้สอน จึงต้องจัดการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมให้เยาวชนตั้งแต่แรกเข้าสู่การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เยาวชนเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของ ความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความรู้แก่ผู้ดูแลเด็ก เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งสามารถจัดทำแผนการจัดการประสบการณ์ และสามารถพัฒนาหลักสูตรหรือบูรณาการหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา สำหรับการศึกษาระดับปฐมวัย เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ทั้งนี้การจัดการประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากเด็ก เป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และเป็นต้นทุนทางสังคมที่มีค่ามากที่สุด เด็กแรกเกิดถึงอายุ 5 ปี เป็นช่วงวัยที่มีการพัฒนาในทุกด้านมากที่สุดการเลี้ยงดูและการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตและการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของเด็ก เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเด็กๆ ที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพ ย่อมเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ

และนำมาซึ่ง อนาคตที่ดีของประเทศชาติในที่สุด การพัฒนาหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาที่บูรณาการสู่แผนการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยที่บูรณาการ เนื้อหาหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น รวมทั้ง การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ความหลากหลายทางชีวภาพ เข้าไปอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความรู้และความตระหนักให้แก่เด็กปฐมวัย

ดังนั้นกิจกรรมการพัฒนาผู้ดูแลเด็กให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ และความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งสามารถจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ที่บูรณาการกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา อันจะนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ และความหลากหลายทางชีวภาพของผู้ดูแลเด็ก
2. เพื่อศึกษาการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่การบูรณาการกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาและความหลากหลายทางชีวภาพสำหรับเด็กปฐมวัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ขอบเขตด้านระยะเวลา ทำการศึกษาในระหว่าง เดือน เมษายน – พฤศจิกายน พ.ศ. 2556
3. ขอบเขตด้านประชากร ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ผู้ดูแลเด็ก ครูพี่เลี้ยง ประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ศูนย์ดูแลเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด/มัสยิด สังกัดกรมศาสนา โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 50 คน

สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้ดูแลเด็กที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และความหลากหลายทางชีวภาพสูงขึ้นกว่าก่อนการอบรม
2. แผนการจัดประสบการณ์ที่การบูรณาการกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาและความหลากหลายทางชีวภาพสำหรับเด็กปฐมวัย มีผลการประเมินความสอดคล้องมากกว่า 0.5

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

สิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และรู้จักรับผิดชอบ ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง การจัดการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน โดยรูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมสามารถจำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ

1. การเรียนรู้ในสิ่งแวดล้อม (to Learn in Environment) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในสิ่งแวดล้อม

2. การเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (to Learn about Environment) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เนื้อหาสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย

3. การเรียนรู้เพื่อสิ่งแวดล้อม (to Learn for Environment) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในการปกป้องและพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ครูผู้ดูแลเด็ก หมายถึง ผู้ดูแลเด็ก ครู ครูพี่เลี้ยง ผู้ช่วยครูผู้ดูแลเด็ก ที่ปฏิบัติงานประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ,ศูนย์ดูแลเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด/มัสยิด สังกัดกรมศาสนา โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

แผนการจัดประสบการณ์ หมายถึง แผนการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยที่มีการบูรณาการกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาและความหลากหลายทางชีวภาพสำหรับใช้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ผู้ดูแลเด็กสร้างขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้ดูแลเด็กมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ และความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มมากขึ้น

2. ผู้ดูแลเด็กสามารถจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่การบูรณาการกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาและความหลากหลายทางชีวภาพสำหรับเด็กปฐมวัยได้

3. ผู้ดูแลเด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการบูรณาการกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาสู่การเรียนรู้ในชุมชนและสามารถขยายผลการเรียนรู้สู่บุคคลอื่นได้ต่อไป